

## ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Академія, 2004.
2. Богдан С. Мовленнєвий етикет як елемент мовної картини світу волинян// Дивослово. – 2001. – №10. – С.11-14.
3. Кононенко В.І. Рідне слово. Підручник для шкіл з поглибленим вивченням української мови ліцеїв, гімназій, колегіумів. – К.: Богдана, 2001.
4. Маслова В.А. Лінгвокультурологія. – М.: Академія, 2001.
5. Сорокин Ю.А. Психолінгвістические аспекты изучения текста. – М., 1985.

УДК 372.881.116.12

Заболотна І.О.

### *ЕСТЕТИЧНІСТЬ ЯК КОМУНІКАТИВНА ОЗНАКА МОВЛЕННЯ УЧНІВ*

Сучасна концепція мовної освіти в Україні спрямовує шкільний курс української мови, зокрема в його соціокультурній змістовій лінії, на оволодіння учнями естетикою слова. Тому постає необхідність осмислити естетичну функцію мови, реалізовану в текстах різних стилів, адже мовні одиниці викликають естетичні почуття людини, розвивають духовну сферу, сприяють формуванню національно-мовної особистості. Учитель-словесник на уроках української мови має репрезентувати естетичну функцію мови, вчити школярів розуміти, що образність є загальною властивістю мови та зумовлює її естетичні можливості. Адже без усвідомлення багатства й краси рідного слова, учні не зможуть оволодіти культурою спілкування, ефективно висловлювати власні думки й почуття. Програма з української мови визначає завдання формування гуманістичного світогляду, духовного світу учнів, їхніх моральних і естетичних переконань шляхом прилучення через мову до культурних надбань українського народу в контексті світової культури.

Саме тому сучасні дослідники приділяють значну увагу теоретичним і практичним пошукам, пов'язаним з формуванням естетичності мовлення школярів. Останнім часом визначилися такі провідні напрями в лінгводидактиці: розвиток образного мовлення учнів (Л.Кулибчук, О.Кучерук, Т.Мельник); визначення поняття мовної особистості та її складових (Ю.Караулов, Л.Мацько, Л.Паламар, Л.Струганець та ін.); вивчення теорії комунікативно-діяльнісного підходу до навчання (О.Біляєв, А.Богущ, М.Вашуленко, Т.Донченко, С.Караман, Т.Ладиженська, Л.Мацько, В.Мельничайко, Г.Михайловська, С.Ніколаєва, М.Пентилюк, В.Плахотник, Л.Скуратівський, Г.Шелехова та ін.); проблема вдосконалення комунікативних якостей мовлення (Н.Голуб, О.Горошкіна, Т.Ладиженська, В.Мельничайко, Н.Миропольська, Н.Пашківська, М.Стельмахович, Л.Туміна, І.Хом'як, В.Цимбалюк та ін.); визначення прикладного, інструментального характеру мовленнєвознавчих знань і умінь, що лежать в основі естетичності мовлення (Н.Гавриш, Т.Донченко, Т.Ладиженська, В.Мельничайко, М.Пентилюк, Г.Шелехова та ін.). У науковій літературі розкриваються окремі питання репрезентації естетичної функції мови, зокрема сутності естетичної функції, її зв'язку з іншими функціями мови, насамперед комунікативною (В.Аврорін, Р.Будагов, О.Горшков, В.Дроздовський та ін.).

Завдання цієї публікації – з'ясувати поняття естетичності як узагальнюючої, інтегруючої ознаки комунікативності мовлення учнів.

Естетичність мовлення пов'язана з естетичним досвідом, що набувається мовцем і є соціальною цінністю. Спираючись на естетичні знання, способи засвоєння дійсності за законами краси, соціально-історична практика поступово збагачується, набуває цілісного характеру, гармонізуючи перебування людини в навколишньому середовищі. Завдяки цьому естетичний досвід набуває ціннісного змісту, тісно пов'язується з системою моральних, правових, економічних відносин у суспільстві.

Суспільні чинники впливають на культуру мовлення учнів, одним з важливих показників якої є естетичність. На думку Л.Мацько, ця ознака культури мовлення спирається

на інші ознаки: точність, логічність, чистоту, доречність, лаконічність, виразність, різноманітність, образність, “які у взаємодії і пропорційності створюють гармонію усного чи писемного тексту, що здатний викликати у слухачів (читачів) естетичне задоволення. Одноманітний, нечіткий, невиразний, засмічений суржиком, випадковими словами текст ніколи не справить враження гарної, вишуканої мови, не викличе почуття естетичного задоволення” [2: 106].

Багато дослідників доводили, що кожна мова має внутрішню форму, яка увібрала риси національного менталітету, зокрема його естетичного аспекту. Так, І.Огієнко стверджував, що в мові позначився дух її носія – народу, що кожна мова – “це вираз національної психіки, найперша сторожа нашого психічного “Я” [4: 240]. Система мовних одиниць відображає не лише предметність слів, а й дух рідного народу, адже він виражений через цю предметність [1: 13]. У роботах О.Потебні висвітлено естетичний аспект мови, об’єднано проблеми лінгвістики й літературознавства. Учений розглядав слово насамперед як творчий акт мовлення, а не тільки як комунікативну одиницю. У слові він виділив три структурних елементи: зовнішній знак значення – єдність звуків; внутрішній знак значення або уявлення – пряме значення; саме значення – переносне, контекстуальне значення. Образне значення слова особливо прозоре в поетичному контексті, де його внутрішній зміст набуває гнучкості, варіативності, починає жити особливим життям, поєднуючи старі й нові уявлення, наповнюючи їх новим змістом. Сила художнього мовлення, його естетична суть виявляється в тому, як саме сказане впливає на адресата мовлення [5: 40].

Естетична функція мови має здатність викликати позитивні емоції, задоволення від спілкування, виховує естетичні смаки й оцінки. Засвоєння цієї функції сприяє удосконаленню комунікативних якостей мовлення людини.

Естетична функція мови виявляються в процесі оцінювання словесної форми вираження думок. Ця функція мови розкривається в гармонії змісту й форми, в ясності, чіткості, лаконізмі, витонченості, простоті словесного вираження. Естетичність мовлення простежується також в образності художнього тексту.

Відрізняє естетичну (поетичну, художню) функцію мови від її інших функцій (спілкування, передачі інформації тощо) спрямованість форми мовного виразу не тільки на передачу того чи іншого змісту, але й на самого себе, на власну досконалість, яка дозволяє в самій мові знаходити прекрасне. Більшість функцій мови потребують роботи над словом з метою найбільш точного загальнодоступного вираження інформації; естетична функція мови відкриває читачеві та слухачеві прекрасне в самому слові.

Багатство естетичних можливостей мови, її здатність викликати у людини різні складні асоціації й прості порівняння роблять мову й слово могутнім засобом естетичного впливу на почуття людини. Естетична природа мови полягає в універсальності слова, у багатоманітності його образних значень, які реалізуються й актуалізуються через художній контекст. Слово в художньому контексті здатне збагатити думки й почуття людини, даючи їй змогу пізнати докільля й себе в ньому. До головних аспектів слова належать ті, без яких не можна зрозуміти мистецтво слова: естетичне значення звука й семантика слова.

Естетичні якості слова найяскравіше виявляються в поезії, яка пробуджує уявлення й фантазію. У поетичному творі чітко виділяють такі естетично важливі аспекти слова, як фізичний (акустичний) і семантичний (значеннєвий), необхідні для створення художнього образу. Завдяки акустичним властивостям слово може викликати естетичний ефект. Мовознавча наука виявляє інтерес до естетичних засобів мови й мовлення, пов’язує їх з емоційністю й духовністю.

До естетичних засобів мови насамперед відносять образність художнього мовлення, що передбачає вживання слів і словосполучень у метафоризованому значенні, створення тропів, використання звукоповторів, особливої інтонації, засобів милозвучності, а також стилістичних фігур. Ці мовні засоби виділяють і посилюють головні елементи мовленнєвої комунікації, викликають естетичні емоції у адресата мовлення.

Обґрунтування сутності естетичної функції мови сприяє удосконаленню методики засвоєння виражальних засобів і застосування їх у власному мовленні школярами. Важливо сформулювати в учнів вміння сприймати звукову й смислову форми мовних одиниць, універсальну функцію слова – бути поняттям і одночасно мати здатність створювати художній образ.

Формування естетичності мовлення учнів ґрунтується на знаннях про виражальні мовні засоби, естетичні властивості різних мовних одиниць. Мистецтво слова вчить учнів бути обережним зі словом (а значить і з почуттям), аби запобігти заговорювань, мовних трафаретів, від яких залежать почуття та події життя інших людей [3: 46]. Уміння відчувати слово, зокрема поетичне, слід формувати на кожному уроці мови, що допоможе уникати мовних штампів під час побудови власних текстів.

Отже, формування естетичності мовлення учнів ґрунтується на таких основних положеннях:

Естетичні цінності, представлені за допомогою мови, мають глибокий соціальний зміст і тісно пов'язані історичним досвідом суспільного розвитку. Звідси сприйняття естетичної функції мови ґрунтується на соціальній, культурологічній основі. Духовне й естетичне збагачення людини залежить від глибини проникнення у світ різних видів мистецтва. Мова визначається як один із засобів мистецтва.

Ефективність репрезентації естетичної функції мови зумовлена увагою до формування образного й понятійного мислення учнів, чергування завдань аналітичних і синтетичних, репродуктивних і евристичних, спостереженням над естетичним у мовленні й оточуючій дійсності.

Аналіз художнього мовлення ґрунтується на виділенні засобів естетичної виразності мови та розробці способів можливого естетичного впливу на учнів.

Потребують подальшої розробки методи і прийоми ефективного засвоєння учнями відомостей про естетичну функцію мови та вироблення естетичності мовлення як важливого засобу впливу в процесі комунікативної діяльності.

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. Кучерук О. Засоби естетичної виразності мови та їх вплив на учнів //Дивослово. — 1998. — №3. — С. 13-15.
2. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика: Навч. посіб. — К.: Вища шк., 2003. — 311с.
3. Миропольська Н.Є. Поетика в процесі виховання художньої культури учнів //Освіта на Луганщини. — 2001. —№ 2. — С. 43-46.
4. Огієнко І. Українська культура. — К.: Абрис, 1991 — 272 с.
5. Потебня О. Думка й мова //Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубицької. – Львів, 2001. — С. 40.

**УДК 37.03**

**Засименко В.В.**

### ***КОМУНІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ПИСЬМА (НА МАТЕРІАЛІ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВИХ ТЕКСТІВ)***

Останнім часом у методиці навчання іноземних мов окреслилась стійка тенденція до зростаючої ролі писемного мовлення. Це зумовлено соціально-економічними потребами сучасного суспільства. Контакти між країнами розширюються на всіх рівнях. Як наслідок, з'явилась необхідність у регулярному листуванні (в тому числі і з допомогою електронної пошти), складанні та оформленні різноманітної писемної документації, обміні інформацією, рекламі тощо.

Згідно з чинною програмою, письмо виступає не лише як засіб навчання, а й як одна з його цілей. Воно сприяє формуванню навичок комунікації, тому програма передбачає